

לקט אמרות חז"ל
רעיונות, עובדות
והנהגות מגדולי ישראל,
על מדות טובות
שמביאות לאהבת
הזולת הנלמדות
מפרשת השבוע

ליקוט ועריכה: יצחק בן אהרן
כל הזכויות שמורות למכון אהבת אמת
אסור להעתיק, לצלם ולהדפיס בלי רשות בכתב

איש לרעהו

מכון אהבת אמת – המרכז להעמקת ערכי אהבת הזולת ע"ש ר' עבי יהודה דומוביץ ז"ל
רח' אבן עזרא 2 ירושלים 92492 טל: 02-5671812 פקס: 077-7671812

שבת קודש ד חשון תשע"ג: הדלקת נרות: ירושלים 28: 4-תל-אביב: 41: 4-חיפה: 32: 4-מוצאי שבת: ירושלים: 38: 5-תל-אביב: 40: 5-חיפה: 38: 5-ר"ת: 17: 6:

פרשת נח

ענוה וצניעות

ענוותנותו של גאון

סיפר הגאון רבי אברהם גניחובסקי זצ"ל ששאל פעם את הגאון מטשיבין - רבי דב בעריש ווינדנפלד זצ"ל האם בירך ברכת "שהחיינו" על הופעת ספרו "דובב מישרים", שהרי ישנן דעות שונות בפוסקים, ויש שהורו להלכה לברך? השיב לו הרב מטשיבין בענוותנותו שלא בירך ונימוקו עמו: "הכיצד אברך, וכי אני יודע אם הדברים שכתבתי בספר הינם טובים?!"

כיוצא בזה: בשמחת נישואי הגאון רבי יעקב חיים סרנא זצ"ל (לימים ראש ישיבת חברון-גאולה), העניק לו הגאון מטשיבין את הספר "חזון נחום" של אחיו הרב מדומברובא. שאלו החתן מדוע לא נתן את ספרו שלו דובב מישרים? השיב לו הרב מטשיבין: "הוא כותב יותר טוב ממני..."

והיה הגאון מטשיבין מבאר את דברי הגמרא (ביצה לח.) "כי סליק ר' אבא אמר: יהא רעוא דאימא מילתא דתתקבל [=יהי רצון שאומר דברים שיתקבלו] באופן הבא: לפעמים גם אם הרעיון אינו ברור דיו, מכל מקום, מכיון שנאמר מפי גברא רבא הריהו מתקבל ומתיישב על הלב. אבל רבי אבא שהחזיק עצמו בשפלות, לא האמין שדבריו יתקבלו מצד אשיותו הוא, על כן התפלל שיאמר דבר שיתקבל, כלומר שהדברים מצד עצמם - ולא מצד אומרם - יהיו ראויים להתקבל.

לנהוג בענוה ובעניעות עם הזולת!

נלמד מהפסוק: "ושם אחיו יקטן" (פרק י-כה)

וכתב רש"י: "יקטן - שהיה עניו ומקטין עצמו, לכן זכה להעמיד כל המשפחות הללו". גם על נח מבואר בגמרא (עבודה זרה ו: ובפירוש רש"י שם) שהיה עניו ושפל רוח. ויתכן כי מסיבה זו ניצל מן המבול ככתוב: "ונח מצא חן בעיני ה'". וזאת מחמת ענוה שהיתה בו ככתוב במשלי (ג-לג) "ולענוים יתן חן" וכפירוש הגר"א: ולענוים השומעים חרפתם ואינם משיבים, מכניעים את עצמם לכל אדם בעולם ואין רודפים אחר הכבוד, "יתן חן". הקב"ה יתן חינו בעיני הבריות. ושנינו באבות (פ"ג-ג): "כל שרוח הבריות נוחה הימנו, רוח המקום נוחה הימנו".

ענוותנותו של נח באה לידי ביטוי גם בלשון הפסוק "נח איש צדיק תמים..." מעיד הכתוב על נח שמלבד הצטיינותו במעלת הצידקות, היה גם "תמים". מעלת התמימות מורה על ענוה שהרי אמרו חז"ל בגמרא (מגילה כט.): כל מי שיש לו גאווה ויהירות הרי זה "בעל מום". אם כן, נח שהיה ענו למרות כל המעלות שהצטיין בהם, נשאר "תמים" ללא מום של יהירות וגאווה.

בספר חובת הלבבות (שער הכניעה פ"ו) מביא רבינו בחיי ז"ל, עשר כללים שראוי בעל הענוה לנהוג בהם. נציין את הכלל השביעי: שיקטין בעיניו מעשהו ויתרעם על נפשו על קיצורה בעיניו תורתו לפני ה' ולפני בני אדם... ויניח הגבהות לכבוד הבורא ויעזוב הגדולה והיקר, בעת שעושה להשי"ת בין לבדו בין בתוך מקהלות בני אדם. כמו שאמר הכתוב על אהרן על גודל מעלתו "והרים את הדשן" וחייבו הבורא להוציא את הדשן בכל יום תמיד להשפיל ולהסיר הגבהות מלבו.

אמרו חז"ל בגמרא (ר"ה יז.). "נושא עון ועובר על פשע לשארית נחלתו" למי נושא עון - לשארית נחלתו ולא לכל נחלתו, למי שמשים עצמו כשירים. ופירש רש"י (סנהדרין קיא.), שכן שירים שאינם נחשבין, כך הוא אינו חשוב בעיניו ואינו מתגאה.

וביאר הגאון בעל ערוך לנר, שהנה מצינו שני סוגי אנשים שנוהגים לכאורה במדת הענוה. האחד אינו מקפיד כלל על מה שמבזהו חברו, ולרואה מן הצד נדמה כי עושה כן מרוב ענוותנותו. אך הסיבה האמיתית לכך היא משום שאותו "עניו" מחשיב את עצמו עד כדי כך שהוא רואה את החבר המבזהו כאין וכאפס לנגדו ולכן אינו מקפיד על שמבזהו. לעומתו, יש אדם שהסיבה שאינו מקפיד על בזיונו היא משום שבאמת אינו מחשיב כלל את עצמו, ולכן אינו חש כלל בבזיונו.

וכותב הערוך לנר, שהבטחת חז"ל שהקב"ה נושא עוון ועובר על פשע למי "שמשים עצמו כשירים", מכוונת רק לאלה שמעבירים על המדות מתוך ענוה אמיתית שאינם מחשיבים כלל את עצמם, ולא לאלה שמעבירים על המדות מתוך שאינם מחשיבים כלל את זולתם.

עלון השבוע פרשת נח הוקדש לעילוי נשמתם של

רבי שמואל זאב הלוי בן ר' שלמה הלוי זולפסון ע"ה נלב"ע יום ב' דחומה"מ סוכות

הרב שלמה בן ר' חיים רינגר ע"ה נלב"ע כ"ה תשרי

מרת פייגע (פני) בת ר' יששכר דוב הכהן ע"ה נלב"ע ג' חשוון

ת . נ . צ . ב . ה .

שלא להכשל באיסור גזל מכל אשר לרעהו !

נלמד מהפסוק: "כי מלאה הארץ חמס מפניהם" (פרק ו-ג)

ואמרו חז"ל: "בא וראה כמה גדול כחה של חמס. שהרי דור המבול עברו על הכל ולא נחתם גזר דינם עד שפשטו ידיהם בגזל שנאמר כי מלאה הארץ חמס מפניהם והנני משחיתם את הארץ" (סנהדרין קח.). וכן מובא במדרש: דור המבול ע"י שהיו שטופים בגזל, לפיכך לא נשתייר מהם פליטה (בראשית רבה לח-ו).

תיארו חז"ל כיצד היו אנשי דור המבול חומסים זה מזה: "בראותם אחד מביא מטען של פירות לשוק כדי למוכרם ולהרוויח משהו, הם הערימו עליו לאכול כל פירותיו בלי שיוכל לתבוע אותם כלום.

"כיצד? כל אחד מהם בא לפניו והיה אומר שהוא רוצה לקנות ממנו, ובעוד הוא שואל אותו בכמה הוא מוכר, היה הולך ואוכל מן הפירות [כאילו רוצה רק לטעום...] ואח"כ הוא מחפש תירוץ שלא לקנות, ובטענו שאינם טובים, או שהמחיר יקר בשבילו, או שהיה נותן לו איזה פרוטה מזוייפת, וכיוצא בזה. וכשל אחד היה עושה כך, הם היו מרוקנים את החנווני מפירותיו, ולא היה יכול לתבוע אותם מיד אחד מהם, כי הם היו משיבים לו שאכלו מעט, כדי לטעום אם הפירות טובים, כי כן דרכם של כל אלו ההולכים לקנות פירות. והם טוענים כך בפני הדיינים. וככל שבעל הדין צווח אין אדם שיצדיק אותו, אבל הקב"ה הבוחן כליות ולב ידע כי כוונתם לגזל. ע"כ דברי חז"ל.

ואגב: מכאן תוכחה גלויה לאותם אנשים הנכנסים לחנות פירות או קטניות וכיו"ב, ומורים התר לעצמם "לטעום" משהו או "להתכבד"... ופעמים בעל הבית מקפיד, כי טעימה לטעימה מצטרפת לחשבון גדול... ואף שמפני הנימוס מראה שמוחל, אך יתכן כי בלבו פנימה אין מחילתו שלימה...

מצוי עוד סוג של פעולה, שאמנם אינה גזל ממש אך וודאי יש בה אבק גזל, והיא, כאשר מתרים אדם ממון מחברו לצרכי צדקה וכדומה והלה מתבייש לסרב לו, ואמנם נותן אך לא בלב שלם, יש בזה אבק גזל ואין זה לרצון לפני ה' שיעשה בזה מצוה. לפיכך ציוה הכתוב בפרשת תרומה "מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו" - שתהא הנתנה בלב שלם. זהו גם ביאור הכתוב "אדם כי יקריב מכם" (ויקרא א-ב) - שיהיה לגמרי משלכם! שיהיה נקי מכל סרך גזל.

וכך גם נוכל לפרש את הפסוק בפרשת ויקהל: "קחו מאתכם תרומה לה'" (לה-ה) שהתרומה צריכה להיות רק "מאתכם" היינו משלכם לגמרי.

על מקרים כגון אלו כותב **הפלא יועץ**: "מה מאד צריך להזהר ולשקול בפלס, שלא לקבל ושלא לאכול מאיש אשר "אכול ושתה" יאמר לו ולבו בל עמו... או דאזלי מוזיל גביה משום כיסופא דאיכא גזל. ויש חברת רעים שנוטלים מחבריהם בתורת מתנה או בגזל על כרחם שלא בטובתם של בעלים והוא גזל גמור. ונוסף גם הוא שעוברים על לאו ד"לא תחמוד".

"מימי לא נהניתי מבני אדם"...

סיפר תלמיד ישיבת פורת יוסף: "בשנת תשי"ב כאשר ישיבת פורת יוסף שכנה באופן ארעי בשכונת הבוכרים, יסד אז הגאון **רבי יהודה צדקה** זצ"ל אגודה לעזר נישואין עבור בוגרי הישיבה, וכגזבר שימש בה איש העסקים רבי אברהם שתיאת ז"ל, שהיה בעל חנות.

יום אחד ביקש הרב צדקה לשוחח עמו באופן דחוף בענינם של חתנים אחדים שהיו זקוקים לעזרה. בעת ההיא עוד לא נמצא מכשיר טלפון בסביבה, ולכן פנה אלי בבקשה ללכת ולקרא לרבי אברהם שתיאת, ואני בחור צעיר בשנה הראשונה לכניסתי אל הישיבה.

"שמחתי למלא את השליחות" - מספר התלמיד - "אך באותו רגע שפניתי לצאת לדרכי, עצר אותי רבי יהודה, "רגע, רגע..." והוציא מכיסו מטבע לשלם לי עבור טרחתי... נדהמתי מהתשלום. בעיני היתה השליחות זכיה גדולה, שליחות מצוה, וסירבתי לקחת. אולם רבי יהודה האיץ בי ולא וויתר: "או שתקבל, או שאשלח מישהו אחר במקומך..."

לימים נתברר לי נימוקו, כאשר הפציר במאן-דהו שטרח בשבילו, לקבל ממנו ממון עבור טרחתו. וכשהלה לא אבה בשום אופן לקחת, אמר לו: "מימי לא נהניתי כהוא-זה מבני אדם, מדוע תרצה להיות האדם הראשון שאני אקבל ממנו שרות בלא תמורה..."

וזאת ליהודה

הזו מתונים בדין

"עד שתגיע למקומו"

לפנינו דוגמא מאלפת של "לדון לזכות" במעשה שאירע באחד מבתי המדרש בירושלים וסופר מבעל המעשה: אברך ירד במדרגות בנחת כשכוס קפה מהביל בידו, והנה ללא אזהרה מוקדמת ובאופן בלתי צפוי לחלוטין רץ כנגדו בחור הדור בלבושו ונתקל בעוצמה באותו אברך. כל תכולת הכוס נשפכה על בגדיו של האברך.

תגובתו הספונטנית של הבחור למעשהו היתה: "האת, כמה טוב שהקפה נשפך עליך ולא עלי..." לעומד מן הצד היה נשמע הדבר כחוצפה ועזות פנים שאין למעלה ממנה, לא די שהבחור אינו מתנצל ואינו מבקש סליחה אלא עוד מביע את הנאתו וסיפוקו מהתוצאה!?

האברך ההמום שעוד לא הספיק להתעשת ממה שקלטו אזניו [ובגדיו], קיבל מיד הסבר מפי הבחור שהיה נראה לבוש כחתן ביום חופתו: "הערב אני מתחתן בעז"ה בבני ברק. המונית שאמורה להסיע אותי עם משפחתי לחופה ממתנה לי למטה, מיהרתי להתפלל מנחה, אין לי כאן בגדים אחרים להחלפה והשעה מאוחרת, לכן פלטתי שטוב שהקפה נשפך עליך ולא עלי..."

לאחר זמן-מה נשמע האברך מעביר הודעה טלפונית לאשתו בנימה של סיפוק: "חולצתי מלאה כתמי קפה מבחור שנתקל בי. אך כמה טוב שהקפה נשפך עלי ולא עלי..."

אל ימהר לדון את חברו עד שיגיע למקומו !

נלמד מהפסוק: "וירד ה' לראות את העיר ואת המגדל" (פרק יא-ה)

וכתב רש"י: "לא הוצרך לכך, אלא בא ללמד לדיינים שלא ירשיעו הנידון עד שיראו ויבינו" (מדרש תנחומא). וזה לשון המדרש: "וכי הוא צריך לרדת ולראות והלא הכל צפוי וגלוי לפניו שנאמר ידע מה בחשוכא ונהורא עמיה שרא. אלא ללמד לבירות שלא לגמור את הדין ושלא לומר דבר מה שלא רואין.

אמרו חז"ל (שבת קכז): הדין חברו לכך זכות דנין אותו לזכות. ניתן לפרש עפ"י הידוע בשם **הבעש"ט הק'** שבשמים דנים ומכריעים את דינו של האדם, כפי שהוא בעצמו חרף את דינו של חברו על אותה עבירה. ולכן אומרים לו חז"ל: הוי דן את כל האדם לכף זכות. כי משפט זה שתחרוץ עליו יהיה גם המשפט שיכריעו עליך. נמצא: בזה שתדון חברך לזכות אתה מטיב לעצמך. לזה כיוונו חז"ל באומרם: הדין חברו לזכות דנין אותו לזכות.

בכך יתפרש הפסוק שאמר דוד המלך ע"ה (בתהלים לט-ט). "מכל פשעי הצילני חרפת נבל אל תשימני", שבזה שלא אחרף את הנבל ואלמד עליו זכות, תצילני מכל פשעי, שזכות זו תהיה גם עלי.

להכיר טובה למטיבו ולא להיות כפוי טובה!

נלמד מהפסוק: "זירד ה' לראות את העיר... אשר בנו בני האדם" (פרק יא-ה)

וכתב רש"י: "בני האדם - אלא בני מי, שמא בני חמורים וגמלים? אלא בני האדם הראשון שכפה את הטובה ואמר האשה אשר נתת עמדי. אף אלו כפו בטובה למרוד במי שהשפיעם טובה ומלטם מן המבול". [ואף שנולדו אלו לאחר המבול, אך פשוט וברור שכל אדם בר-דעת היודע להכיר בטובה, מכיר הוא בכל הטוב שקדמו וגרמו לכל הטובה שזכה בו. שאם הקב"ה לא היה ממלט אבותיהם מן המבול, לא היו אלו קיימים].

יש להבין מה שייכות ישנה לכפיית הטובה של בני דור הפלגה לאותה כפיית טובה של אדם הראשון, ומה ראו חז"ל לקשר בין שניהם!?

עמד על כך הגה"צ **רבי נתן צבי פינקל זצ"ל - הסבא מסלבודקה** (בספרו **אור הצפון ח"א**) וכה כתב: גדלותו הנשגבה של אדם הראשון, יציר כפיו של הקב"ה, שהיה מלא חכמה עד מאד, כפי שהקב"ה העיד עליו ואמר למלאכי השרת: חכמתו מרובה משלכם (ב"ר יז-ד). ואף לאחר שחטא ונכשל בעץ הדעת, אין לשער גדלותו ותוקף דעתו למעלה להשכיל, עד שאברהם אבינו "האדם הגדול בענקים", נתאוה להקבר בבמערת המכפלה מפני שאדם הראשון קבור שם.

מעתה יש להתבונן, מדוע נענש בעונשים כה נוראים, שגורש מגן עדן ונקנסה עליו מיתה לו ולכל דורותיו הבאים אחריו עד סוף כל הדורות? והלא חטאו היה, כאמור, דק מן הדק עד אין נבדק עד שמלאכי מעלה, השכלים הנבדלים לא הרגישו בו מאומה מן החטא, ועל כן תמהו ושאלו להקב"ה: מפני מה קנסת מיתה על האדם? (שבת נה.)

ואף הוא בעצמו שחכמתו, כאמור, מרובה משלהם, לא הבחין היכן נעוץ היה חטאו, וטען לפני ה' (בראשית ג-יב) "האשה אשר נתת עמדי היא נתנה לי מן העץ ואוכל", כלומר, מכיון שהיא נתנה לו מותר היה לו לאכול, כי בינה יתירה ניתנה באשה יותר מבאיש (עיין נדה מה.), ואם היא הורתה הלכה שמותר, לא היה לו לפקפק בדבר. ולא עוד אלא שאם גם חוה בעצמה אכלה, ודאי דבר המותר הוא ולא היה לו לחשוש כלל.

וברור לפי"ז, כי זאת היתה התנצלותו של אדם הראשון על אכילתו מעץ הדעת, כי הלא לא דיבר אדם הראשון ח"ו דברים בטלים לפני הקב"ה, ואם הוא טען "האשה אשר נתת עמדי..." וודאי היתה כוונתו בזה לומר: הרי אתה נתת לי את האשה לעזר, ואתה הוא שנתת לה בינה יתירה ממני, חייב אני לשמוע בקולה, ובטוח הייתי שלא אכשל על ידה. וא"כ למה נענש?

אלא, לאמיתו של דבר, כבר אמרו חז"ל (עי"ז ה.) על התנצלותו זו שאמר "האשה אשר נתת עמדי" שכאן כפר בטובתו של מקום. והיינו, בזה שהדגיש ואמר "אשר נתת עמדי" היתה כאן כפירה בטובה, כלומר: בתוך עומק ליבו של אדם הראשון היתה איזו שהיא פגיעה בהכרת טובתו של מקום.

ואמנם המלאכים לא הבחינו בכך ואף הוא לא הרגיש בזה, אבל השי"ת שהוא "חוקר לב ובוחן כליות" העיד כי היה בזה איזה פגם בתוך ליבו של אדם הראשון. וזה שאמר הכתוב (ג,ט) "ויקרא ה' אלוקים אל האדם ויאמר לו אייכה" ואמרו חז"ל (סנהדרין לח) "אייכה" - אין נטה לבך, והיינו שהייתה כאן נטיית לב צדדית.

מעתה נבין כי נטיה זו כנקודה קטנה וככתם דק בתוך ליבו של אדם הראשון יציר כפיו של הקב"ה, הכתה שורש פורה ראש ולענה בכל מין האנושי. מכאן נבין את הקשר לדור הפלגה.

שכן לאחר כמה דורות, בדור הפלגה, אחר שהשפיע להם הקב"ה רוב טובה, מרדו בו ובנו מגדל לעלות השמימה ולהקים שם עבודה זרה וכו' (וכפי שהבאנו בפתיחת המאמר מדברי חז"ל) הרי שכל המקור לעבודה זרה נעוץ בדיבור של אדם הראשון שאמר "אשר נתתי עמדי" נמצא שבנטיה קלה זו בתוך עומק ליבו של אדם הראשון נעוץ השורש שממנו יצאה המרידה הגדולה של כל הדור ההוא כנגד הקב"ה.

"הרב של הכרת הטוב..."

באחת השנים בתקופת הקיץ, שהה הגאון **רבי מיכל יהודה ליפקוביץ זצ"ל** עם משפחתו באחת מיישובי הצפון לצורך מנוחה. הוא ישב והגה בתורה בשקט ובשלוחה. והנה יום אחד חשה הרבנית שלא בטוב, והיה צורך ברופא שיבוא לביקור בית. חיפשו ומצאו באיזור רופא שיוכל להגיע.

לאחר ביקורו של הרופא הודה רבי מיכל יהודה בחום לרופא ואמר לו "יישר כח, יישר כח גדול!" חלפו כמה ימים, והרבנית כבר חשה טוב יותר הודות לטיפול המסור.

רבי מיכל יהודה לא המתין. הוא התיישב ורשם מכתב תודה לרופא בכתב ידו, מכתב ארוך ומפורט. במכתבו הודה על הביקור, על האיכפתיות, על המסירות ועל העזרה הנכונה במקום הנכון. בני המשפחה הניחו את המכתב המכובד במסגרת יפה ומעוטרת והביאו אותו למרפאתו של הדוקטור.

הרופא הביט בהתפעלות במכתב שנשלח אליו, קרא את המילים בהתרגשות ומיהר לתלות אותו על הקיר בחדרו. וכי מילתא זוטרתא היא, מכתב מראש הישיבה! היש קישוט יפה מזה לקיר המרפאה שלו?

עברו כשנתיים. במשפחתו של אותו רופא שררה התרגשות רבה: בתנו עמדה להנשא. "אני רוצה ללכת אל רבי מיכל יהודה ליפקוביץ כדי להזמינו לחתונה" אמר לבני משפחתו. ואכן קם הרופא ונסע עם החתן אל ביתו של ראש הישיבה.

לפני שנכנסו אל החדר, שוחח אחד הנכדים ששהה במקום עם הדוקטור ושמע ממנו על מטרת בואו. "אני לא חושב שסבא שלי יבוא" - אמר - "כבר למעלה מחמש שנים הסבא אינו יוצא לחתונות, פרט לחתונות של נכדים".

כאשר הגיע תורו של הרופא להכנס לחדרו של ראש הישיבה, זיהה אותו רבי מיכל יהודה מיד וקבלו במאור פנים. הד"ר הציג את חתנו לפני ראש הישיבה והזמינו לחתונה. הרב שוחח עמם בחביבות רבה וברכס בברכות חמות. רק לאחר זמן-מה העז הד"ר ואמר לראש הישיבה כי ישמח מאוד אם יגיע לחתונתו.

לתדהמת הנכד שנכח במקום, מיהר הרב לענות: "בסדר, אבוא בעזרת השם". אמנם קשה לו מאד, אבל מה לגבי הכרת הטוב? הרי הוא חייב לרופא הזה כל כך הרבה על כך שהגיע לטפל ברבנית לפני שנתיים בישוב ההוא בצפון...

הרופא וחתנו יצאו נרגשים ומאושרים. כבר חמש שנים שרבי מיכל יהודה כמעט אינו משתתף בחתונות אך בשלהם ישתתף! ואכן הוא הגיע וכובד ב"ברכה אחריתא" ואפילו רקד לכבוד החתן והכלה. וכל זה כשנה לפני פטירתו!

"בשבילי" - התבטא הד"ר לאחר מכן - "ראש הישיבה הוא הרב של הכרת הטוב!"

עפ"י מאורם של ישראל

ומי כעמך ישראל

בין איש לרעהו - סיפורים בני זמננו

עד היכן הדברים אמורים !!! / הרב נפתלי זינברג

אך עדיין לא הגענו למצות את תוקפה של מידת הכרת הטוב. בגמרא ברכות (דף י"ח ע"ב) מסופר שמשא רבינו נבחר ללכת ולספר לאבות הקדושים שבני ישראל נכנסים לארץ ישראל. הגמרא דנה שם בשאלה האם המתים יודעים מה מתרחש כאן בעולם וכי ואומרת שהקב"ה רצה שמשא יהי זה שיודיע לאבות - כדי שהם יחזיקו לו טובה.

וזה פלא גדול! הלא מדובר כאן בעולם האמת. האם האבות הקדושים ומשא רבינו לא נהנים שם מזיו השכינה ועוסקים בתורה?! מה מקום יש שם למידת הכרת הטוב? ואיזה ביטוי היא מקבלת? התירוץ הוא שהכלל של 'דרך ארץ קדמה לתורה' תקף גם בגן עדן. והמידה של הכרת הטוב כל כך הכרחית ובסיסית עד כדי שהקב"ה מגלגל את העניינים כך שגם שם ייווצר מצב של קיום הכרת הטוב מצד האבות הקדושים למשא רבינו!

אני הכותב יכול להעיד על עצמי שכאשר עסקתי בדברי חז"ל, וגיליתי עד היכן מעפילה מידת הכרת הטוב, פשוט נדהמתי. אך חובה עלינו להוריד את הרעיונות הגבוהים ולתרגמם לשפת המעשה. היינו להקפיד ולהכיר טובה לכל מי ומה בעולמנו מהם קיבלנו איזה טובה!

* * *

אם כבר הגענו עד הלום נמשיך צעד נוסף: מה באמת התוכן הפנימי של הכרת הטוב של האבות כלפי משא?

נלע"ד שמשא רבינו מסר את נפשו - כפשוטו - למען עם ישראל. החל מהיותו גואל במצרים, דרך עלייתו שלוש פעמים למרום בלא אכילה ושתיה כדי לקבל את התורה ועד הכרזתו המצמררת "מחני נא מספרך" בחטא העגל.

לצד זאת לא מצאנו בתורה שעם ישראל אמר למשא רבינו "תודה"... לאחר קריעת ים סוף שוררו כולם להקב"ה, אך מה עם שליחו כאן?! הרי אפילו 'דוואר' מקבל תודה כשנתקלים בו. נכון, צריך לדון אותם לכף זכות, אך צריך להבין מדוע דבר כל כך בסיסי לא כתוב בתורה שבכתב?!

כאשר מגיע משא רבינו למרום מסובב הקב"ה שהאבות הקדושים יהיו חייבים לו הכרת הטוב, והכרה זו כבר תכלול את כל הטובה שעשה משא לבניהם אחריהם עד להסתלקותו מן העולם. המתאימים ביותר הם האבות שמכירים טובה למשא על הטיפול הנאמן בבניהם.

ושוב, תמיד שומה עלינו "לנחות" מהרעיונות הגבוהים לפן המעשי שבהם: בגמרא שם מבואר שלמעשה כבר ידעו האבות הקדושים על הדבר, אך למרות כך יש להם הכרת הטוב למשא על הודעתו. נמצאנו למדים שכאשר אנו שומעים מאדם חידוש או ווארט מסוים, אזי גם אם אנחנו כבר מכירים את הדבר חובה עלינו 'לפרגן' ולהקשיב עד הסוף ולגרום להנאה לאומר, ולא להפסיקו באמצע

מעשה אבות סימן לבנים. כאשר נלמד ממעשי מידותיהם הטובות של האבות הקדושים נזכה שיקויים בנו "בגלל אבות תושיע הבנים

ותביא גאולה לבני בניהם"!

מהו הדבר הראשון ראשון שיהודי עושה בכל בוקר? 'מודה אני לפניך...' - מודה לבורא עולם!

מונחת כאן לא רק סמליות, אלא המון מהות: מאחר ש'דרך ארץ קדמה לתורה' לפיכך הדבר הראשון בו פותח היהודי את יומו זה במידות טובות.

אך מדוע דווקא במידת הכרת הטוב? הלא ישנן מידות טובות רבות ושוונות!

בשורות הבאות נשיב על השאלה, ונגלה שלב אחרי שלב עד לאלו פסגות - שלא מעלמא הדין! - מעפילה מידה זו של הכרת הטוב!

* * *

נפתח בחידוש: למידת הכרת הטוב יש תוקף מדאורייתא!
מנין לנו זאת?!

התורה אוסרת לשחרר עבד כנעני ("לעולם בהם תעבודו"). אמנם, עי' ברשב"א (גיטין דף ל"ח ע"ב) שדן במקרה בו העבד גמל טובה עם האדון, שבאופן זה מותר לאדון לשחרר אותו. "...ועל דרך זה הוא שאסרה התורה לשחרר את העבדים בלא גמילות טובה" וכי. הווה אומר שלמידת הכרת הטוב ישנה תוקף מדאורייתא! חז"ל גילו לנו שכל העולם כולו נברא בהתאם לתורה 'איסתכיל באורייתא וברי עלמא'. כלומר, התורה היא מפת השרטוט על פיה נברא העולם.

גילוי זה גורם לנו לנסות ולמצוא את הביטוי של מידת 'הכרת הטוב' של התורה, בענייני העולם. ברור שלא תמיד אנו מסוגלים לחדור לחכמת הבריאה ולגלות את "סימני" התורה בעצם הבריאה - אך ביחס למידת הכרת הטוב נראה הקשר ברור:

כלל יסודי בפיזיקה קובע שכל 'פעולה' בעולם גוררת אחריה 'תגובה'. אין בעולם כולו מציאות של ביצוע פעולה מסוימת, שלא תגרור בעקבותיה תגובה נגדית. נכון. לא תמיד מסוגלים החושים שלנו לקלוט את התגובות, אך הן נוצרות באופן וודאי!

מהיכן נובעת המציאות הפיזית הזו? מהשורש הרוחני, לפיו לא תיתכן פעולה רוחנית שלא תעורר תגובה נגדית. עצם המציאות קובעת שלא ייתכן להותיר פעולה בבחינת עקרה, אלא היא חייבת להפרות פעולה נוספת. התרגום המעשי של הרעיון הוא, שכאשר פלוני גמל טובה לזולת, זה מחייב - בהכרח הכי בסיסי שבעולם - לעורר לעומתו את מידת הכרת הטוב!

ההבנה החודרת הזו מחדדת את דברי הרשב"א ביחס לעבד כנעני. כן. כאשר העבד גומל עמך טובה ממילא ברור שהוא כבר לא נכלל באיסור מדאורייתא של "לעולם בהם תעבודו" - כי הטובה שהוא גמל עמך מחייבת ומכריחה אותך לגמול גם עמו טובה. וממילא החירות שניתנת לעבד איננה בבחינת "שחרור" רגיל אלא כסוג של מכירה בה העבד קנה את עצמו. והכל נובע מכח הכרחיותה המוחלטת של מידת הכרת הטוב! שאם לא כן כיצד נתיר לשחרר את העבד ולעבור על פסוק מהתורה רק בגלל מדה טובה?

* * *